

Б.Г.Нұрпейісов

Әлемдегі және Қазақстандағы бәсекені және оны анықтайтын факторларды зерттеу өзектілігі

Әлемдік экономиканың жаһандануы және интеграциясы тауардың, кәсіпорынның, саланың, жеке елдің бәсекеқабілетін арттыратындығы көрсетілген. Әлемнің жетекші ғалымдарының арасында «бәсекеқабілеттілігі» туралы бірыңғай ұғымның қалыптаспағандығы айтылған. Осы мәселе жайында салыстырмалы маңызы бар әр түрлі көзқарастар орын алып отырғандығы туралы қорытынды жасалған. Гарвард университетінің профессоры Майкл Портердің жетекшілік етуімен жан-жақты зерттелген бәсекелік артықшылық іліміне көңіл бөлінген. Елдің бәсекелік артықшылықтарының (Портер ромбы үлгісі) детерминанттары суреттелген. Бәсекелік орта Қазақстанда қазіргі кезде қалыптасу кезеңінде тұрғаны дәлелденген. Сондықтан осы үдерісті басқару Республиканың одан әрі дамуы үшін өзекті мәселе болып табылатындығы пайымдалған.

B.G.Nurpeisov

The relevance of studying the competition and determine its factors in the world and Kazakhstan

It is noted that globalization and integration of world economies improve the relevance of research on competitiveness issues of goods, company, industry and country. It is emphasized that among the world's top scientists there are not formed a consensus on the concept of «competitiveness». It is concluded that there are different points of view on this issue which are mainly comparative values. Attention is paid to the theory of competitive advantage, which is comprehensively researched by Professor Michael Porter of Harvard University. It is described the determinants of competitive advantages (Porter's diamond model). It is proved that the competitive environment in Kazakhstan is in the process of formation. Therefore the management of this process is one of the most pressing challenges of the future of the country.

ӨОЖ 339.5(574):339.54:061.1(100)

Г.Б.Мамраева¹, К.К.Рахимжанова¹, Т.М.Мұхтарова²¹Қарағанды «Болашақ» маңызды білім беру колледжі;²Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті (E-mail: tolganay93@mail.ru)

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру мәселесі

Мақалада Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру мәселесі қарастырылды. Дүниежүзілік сауда ұйымына кірудің тиімді жақтары талданып, ел экономикасы дамуы, отандық салалардың шетелмен бәсекелестігі туралы сөз болады. Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруге мақсат-міндеттері белгіленіп, Ұйымға енудегі маңызды мәселелер талданып, негізгі бағыттары да айқындалған. Жалпы, жаһандану заманындағы Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына мүше болуының маңыздылығы, ел үкіметінің осы орайда атқарып жатқан бірқатар жұмыстары, олардың елдің сыртқы экономикалық саясатындағы басты бағыттары аталып көрсетілген.

Кілт сөздер: Дүниежүзілік сауда ұйымы, әлемдік сауда қатынастары, Уругвай раунды, Кедендік одақ, дүниежүзілік экономика, халықаралық нормативтер мен стандарттар, кедендік баж, экспорт, импорт, ұлттық сауда саясаты.

Ғаламдық нарықтағы әлемдік сауданың дамуы әлем экономикасының барынша дамуына әсерін тигізбек. Бұл бағыттағы маңызды мәселенің бірі Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) кіру болып табылады. Әлем экономикасындағы тауарлардың басым бөлігіне сыртқы сауда арқылы қол жеткізілетіндіктен, Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру — қазіргі таңда әрбір ел үшін тиімді болмақ. Дүниежүзілік сауда ұйым әлемдік сауда қарым-қатынастарының шыңы, халықаралық сауда нарығына енудің бірден-бір жолы болып табылады. Дүниежүзілік сауда ұйымының басты қағидасы — отандық

және шетелдік тауарлардың бірдей әлемдік сауда нарығында бәсекелестікке түсуі болып отыр. Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру біздің елімізге, біріншіден, қазақстандық тауар өндірушілердің әлемдік нарықтағы болашағының өсуіне, екіншіден, Қазақстанның өз тауарлары мен қызметтерін сыртқа экспорттауына мүмкіндік береді. Алайда біздің тауарларымыздың халықаралық стандартқа сәйкес болуы шарт.

Ғаламдану жағдайындағы мемлекеттің негізгі басымдығы — ұлттық экономиканың дамуына ықпал ету. Осы мақсатқа жету үшін әлемдік шаруашылыққа, оның ішінде ДСҰ-на, интеграциялануындағы тәуекелдіктерін мейлінше азайту қажет. Дүниежүзілік сауда ұйымы қаржы, тауарлар және еңбек ресурстарының еркін қозғалысының жалпы қабылданған біртекті ережелері мен қағидаларға ие ғаламдық экономикалық интеграцияны қамтамасыз ете алатын бүкіл әлемдік еркін сауда аймағын құруға бағытталған. Дүниежүзілік сауда ұйымы — әлемді бірыңғай нарыққа айналдырудың, кедендік тежеулерді азайтудың және әр түрлі елдердегі экономикалық заңдарды біртектіленуінің маңызды құралы [1–5].

Дүниежүзілік сауда ұйымы 1995 жылдың 1 қаңтарында Швейцарияның Женева қаласында Уругвай раунды келіссөздерінің нәтижелері бойынша құрылған болатын. Дүниежүзілік сауда ұйымына 157 ел мүше болса, 30 мемлекет пен 60-тан астам халықтық ұйымдар оның әр түрлі бөлімшелерінің қадағалаушысы мәртебесіне ие. Қазақстанның да Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру үдерісі 1996 жылғы 26 қаңтарда ұйым хатшылығына ресми өтініш беруден басталған болатын. 1996 жылдың ақпанынан бастап, Қазақстан қадағалаушы ел болып келеді.

Дүниежүзілік сауда ұйымы — бұл елдер арасындағы халықаралық сауда қатынастарын халықаралық ережелер көмегімен реттейтін халықаралық экономикалық ұйым. ДСҰ құрылымы жоғарғы орган — министрлік конференция негізінде құрылған. Конференция 2 жылда 1 рет шақырылады.

Дүниежүзілік сауда ұйымының мақсаты:

- Дүниежүзілік сауда ұйымының ережелері негізінде халықаралық қызмет көрсету саудасын реттеу, келіссөздер жүргізу;
- өндірістік және ауылшаруашылық тауарлар саудасындағы кедергілерді барынша азайту және әлемдік нарықтағы еркін, әділ бәсекелестікке жағдай жасау;
- ұлттық құқықтық жүйелердегі интеллектуалдық меншік құқықтары аспектілері саласында тиімді қорғаныс тетігін жасау;
- сауда дауларын реттеудің көпжақты тиімді тетігін құру, оған мүше-елдердің ұлттық саясатының мониторингін жүзеге асыру болып табылады.

Дүниежүзілік сауда ұйымының ең басты міндеті — халықаралық саудадағы тұрақты саудасаттыққа мүмкіндік туғызу. Дүниежүзілік сауда ұйымына кіретін елдердің үлесі әлемдік тауар айналымының 95 %-ын құрайды, яғни бүкіл әлемдік нарықты қамтиды.

Дүниежүзілік сауда ұйымы негізге алатын басты қағидалар мен ережелер де бар, олар:

- 1) кемсітусіз жүргізілетін сауда — шетелдік тауарлар мен қызмет көрсетулерге ұлттық тәртіпті ұсыну;
- 2) Дүниежүзілік сауда ұйымдарына қатысушы-елдер әзірлеген халықаралық сауда нормаларын қабылдау;
- 3) Уругвай раунды келісімдерінің пакеті ережелерімен құжаттарды сәйкестендіру;
- 4) халықаралық саудаға бәсекелестікті ынталандыру.

Дүниежүзілік сауда ұйымының қызметі бірігіп оны құрайтын көпжақты және шектеулі мүшелер саны бар сауда келісімдерін жүзеге асыру және реттеу; көпжақты сауда келісім сөздері үшін форумдар қызметін жүзеге асыру; сауда дауларын реттеу жолдарын іздестіру; ұлттық сауда саясатын бақылау; ғаламдық экономикалық саясатты жүзеге асырудағы өзге де халықаралық ұйымдармен қатынасу болып табылады.

Дүниежүзілік сауда ұйымдарының келісімдері сыртқы сауданы, оның ішінде экспортты арттыруға мүмкіндік береді және қатаң көпжақты ережелер нәтижесінде қауіпсіз және болжамды саудаға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мысал ретінде Дүниежүзілік сауда ұйымдарының төмендегі келісімдерін келтіруге болады: Текстиль мен киім жөніндегі келісім — Дүниежүзілік сауда ұйымдарына мүше емес елдер бұл келісімде көзделген сауданы либеризациялаудан түсетін артықшылықтарды қолдана алмайды. Бұл текстиль мен киімге импорттық квоталарды біртіндеп азайту мен өтпелі кезеңдегі он жыл ішінде тауарларға квоталарды арттыруға да тікелей қатысты. Сонымен қатар Дүниежүзілік сауда ұйымдарына мүше емес елдердің текстиль және киім экспорты

жөніндегі жаңа шектеулер енгізілуі мүмкін. Ауыл шаруашылығы жөніндегі келісім — бұл келісімде көзделген нарыққа енуде Дүниежүзілік сауда ұйымдарға мүше емес елдер елеулі артықшылықтарға ие бола алмайды. Олардың ауылшаруашылық өнімдерінің экспортына Дүниежүзілік сауда ұйымдарын жүргізген тарификацияның нәтижесінде кеден баждарының жоғары қойылымдары салынады. Ауылшаруашылық келісімі Дүниежүзілік сауда ұйымдары мүшелерінің ауылшаруашылық өнімдеріне сандық импорттық шектеулерді салуға рұқсат етпесе де, Уругвай раундының нәтижесінде кейбір ірі мүше-елдердің заңнамасы өзгертілді, ал олардың Дүниежүзілік сауда ұйымдарға мүше емес елдердің ауылшаруашылық импортына сандық шектеулер салуларына мүмкіндіктері бар. Дүниежүзілік сауда ұйымына мүше болудың артықшылықтары:

1. Дүниежүзілік сауда ұйымдарының мүшелерімен сауда қатынастары дамуының болжамы мен нақтылығы.
2. Дүниежүзілік сауда ұйым мүшелерінің құқықтарын пайдалану.
3. Сауда саясатының ашықтығы мен сауда қатынастарындағы қауіпсіздікті қамтамасыз ететін сауда серіктестерінің тәжірибесі.
4. Сауда серіктестерімен құқықтар бұзылған жағдайда оларды Дүниежүзілік сауда ұйымы шеңберінде шешу механизмін қолдану.
5. Дүниежүзілік сауда ұйымының көпжақты сауда келісімдеріне тиімді қатысу нәтижесінде өзінің сауда және экономикалық мүдделерін қорғаудағы құрал ретінде қолдану.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына мүше болуының негізгі мақсаты — сыртқы сауда мен ішкі тауар өндірудің тұрақты экономикалық даму бағыттарын қарастыру. Қазақстан Үкіметі Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіру елдің сыртқы экономикалық саясатындағы басты бағыттардың бірі екенін атап көрсеткен болатын. Еліміздегі индустриалды-инновациялық үрдістердің дамуы енді ғана басталып жатқандықтан, ұлттық экономикамыздың дамуында әлі күнге шешімін таппай келе жатқан түйінді мәселелер көп. Күні бүгінге дейін Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіре алмай келе жатқанымыз да — көп мәселенің бірі. Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіруімен республика экономикасы жаңа технологиялар мен инвестициялар көмегімен дами бастамақ, отандық салалар импортпен бәсекелестік күресте нығаймақ. Өнеркәсіп тауарларына тарифтер де төмендейді; ауылшаруашылық өнімдерінің, ішкі экспорт субсидияларының тарифтері төмендейді; шетелдік компаниялардың қазақстандық нарыққа енуіне ықпал ету жағдайлары жасалады; сондай-ақ мемлекеттік заңнамалар әлемдік стандарт негізінде жасалмақ.

Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіруде келіссөздер төмендегі бағыттарда: тауарларды нарыққа шығару, қызмет түрлерін нарыққа шығару, жүйелі мәселелер, ауыл шаруашылығын қолдау арқылы жүргізілуі керек.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарға қосылудағы мақсаттары мен міндеттері:

- Дүниежүзілік экономикаға ықпал жасау үрдісін күшейту;
- Дүниежүзілік сауда ұйымының ережелері негізінде халықаралық сатуды реттеу;
- Дүниежүзілік сауда ұйымдарына мүше-елдердің ұлттық сауда саясатына бақылауын жүзеге асыру;
- қазақстандық тауарлар мен қызметтерді экспорттау үшін дүниежүзілік нарықтарға қолжетімділік;
- халықаралық нормалар мен стандарттарға сәйкес елдің сауда заңнамасын реттеу;
- елдегі болжанатын сауда-инвестициялық ортаны қалыптастыру.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кірудегі басты мәселелеріне шетелдік тауарлардың қазақстандық нарыққа ену шарттары, ауылшаруашылық және өнеркәсіптік тауарлар; шетелдік компаниялардың қазақстандық нарыққа кіру шарттары жатады.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына енуінің жүйелі шарттарына нормативтік базаны өзгерту де жатады.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіруінің негізгі бағыттары:

1. Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіре отырып, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының нақты деңгейіне сәйкес келетіндей міндеттерді алып, тек соларға лайықты келісім жасау керектігі.
2. Қытайдың позитивті тәжірибесін ескеріп, ұлттық кәсіпкерліктің кешенді, іргелі зерттелуіне ұйымдастыру жүргізілуі керек.

3. Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіру жағдайындағы ұлттық бизнесті мемлекеттік қолдаудың кешенді, көпдеңгейлі, жүйелі сипатқа ие болуы.
4. Ұлттық кәсіпкерлікті қолдау саясатында капиталдың өнеркәсіптегі шикізатты шығарушы саласынан өңдейтін, техниканы және ғылымды көп қажет ететін салаларына құйылуын ынталандыру керек.
5. Елдің Дүниежүзілік сауда ұйымдарына оңтайлы кіруі мен оған сәйкес ұлттық бизнесті қолдаудағы нарықтық емес саласын, жекелеп айтсақ, ғылым мен білім беруді мемлекеттік қолдау және қорғау.

Жалпы, еліміздің Дүниежүзілік сауда ұйымдарына оңтайлы кіруі туралы отандық сарапшылардың көзқарасына тоқталатын болсақ:

1. Жоғары технологиялық өндіріс орындарында қолданылатын технологияларды импорттауға жағдай жасау, оның ішінде әуе көліктеріне.
2. Елімізде шығарылатын тауарлар бойынша сыртқы жоғары импорттық баждарды қолдану.
3. Бәсекелестік импорттық бажға байланысты емес, демек, шығарылатын тауарлардың құнын төмендетіп, олардың сапасын жоғарылату керек.
4. Импорттық баж салығын көбейту керек. Баж салығын импортқа ғана өсірмей, экспортқа шығаратын тауарларға да өсіру керек. Сонда қазына көбеймек. Тауардың құнын төмендетіп, сапасын арттыру да қажет. Сонымен қатар өніммен ұсынылатын қызмет түрлерінің құнын төмендету керек. Ол не бермек? Қазақстанда өндіріс ошақтары жоқтың қасы, яғни, көп ештеңе өндірілмейді, өндіріс және өндіріске қажетті құралдардың бәрі сырттан келеді. Сырттан қандай баға қойылса, соған тәуелді болады және тасымал құнымен салынатын баж салықтары да бар. Өнімнің құны төмендесе, оның сапасы жоғарыламайды. Себебі өнім өндіруге кеткен шығындар табыстан асып кетеді. Осының бәрі жан-жақты шешімін тапқаны жөн.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіруі, біріншіден, отандық өндірушілердің бәсекеге қабілеттілігін арттырады, бұл қазақстандық өнімнің әлемдік нарыққа шығуына мүмкіндік береді. Осы ұйымға қатысушылар тарапынан сауда кедергілері алынып тасталынады. Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіру жөніндегі жұмысшы топқа осы ұйымның 38 мемлекеті кіреді, сонымен бірге нарыққа тауарларды шығару жөніндегі келіссөздерге 14 ел, ал қызмет нарығына қатысты 10 ел қатысады. Жалпы Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіруіне әлі де көп дайындық керек, өйткені Қазақстан өнімдерді шикізат ретінде 90 %-ды экспорттайды; өз ішіміздегі өндіріс 18 %-ды ғана құрайды; кәсіпкерлер бәсекелестікке дайын емес.

Еліміз Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіру үшін мынадай экономикалық мәселелерді шешкені жөн: ҚР-да шағын және орта бизнесті дамыту, кәсіпкерлерге салықты жеңілдету және жағдай жасау; ауыл шаруашылығын реформалау. Ауылшаруашылық өнімдерін ішкі нарықта ғана емес, сыртқы нарыққа шығаратындай стандартқа сәйкес өндіру қажет. Басқа шет мемлекеттерден ет, сүт өнімдерін сатып алмай, елімізді өз өнімімізбен толықтай қамтамасыз ету қажет.

Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіру кейбір мемлекеттер үшін тиімді болса, кейбір мемлекеттер үшін тиімсіз болып отыр. Дүниежүзілік сауда ұйымдарына мүше болған 10 жыл ішінде Қырғызстан еліндегі өнеркәсіп өндірісі жоғалуға таяу. Ауыл шаруашылығы тарылып, егіншілік 35 есеге, мал шаруашылығы 30 есеге азайған. Сауда деңгейі артқанымен бәрі импорттық тауарлар негізін құрайды. Қырғызстанның ЖІӨ 98 %-ы импорттық тауарларды сатудан түседі.

ҚазНекстИнвест экспорт және инвестиция бойынша ұлттық агенттігінің мәліметінше, бүгінде қазақ елінде өңделген өнімдерді тұтынушы елдердің саны 105-ке жеткен. Отандық өнім жөнелтілетін алғашқы 5 мемлекетке (Қытай, Ресей, Швейцария, Түркия және Жапония мемлекеттері) еніп отыр. Қытайға мотор майы, аккумулятор және май өнімдері шығарылады. Ресейге макарон, қауын, шырын, тұз экспортталады, ал Қырғызстанға медициналық препарат пен химиялық тауарлар мен шикізаттар (өнімдер) шығарылып келсе, 2012 жылдан бастап, Hyundai жүк көлігі жөнелтіліп отыр. Қазақстанда өндірілген тауарлардың экспорты — 2012 жылы 22 %-ға артқан, 11,7 млрд АҚШ долларын құрады.

Дүниежүзілік сауда ұйымдарына мүшелікке өту қазіргі таңда ел экономикасын тұрақтандырушы факторға айналып отыр. Сонымен, Дүниежүзілік сауда ұйымының Қазақстан үшін берері мол болмақ. Үш мемлекет бірігіп құрған Кеден одағы аясындағы сауда-саттыққа көз жүгіртсек, 2011 жылғы қаңтар-қазанда ҚР-ның Кеден одағы елдерімен өзара сауда айналымы 19 млрд 559 млн АҚШ долларын құрады. Бұл 2010 жылдың статистикасына қарағанда 45 %-ға артық. Оның ішінде экспорт

— 6 млрд 166 млн АҚШ долларына (51 %-ға) өсті. Импорт 13 млрд 392 млн АҚШ долларын құрады. Қазақстан Республикасының экспортының құрылымы, %-бен:

- минералды өнімдер — 1,7;
- металдар және олардан жасалған бұйымдар — 23,7;
- химия өнімдері 6,8-ды құрады.

Қазақстан Республикасына Ресей Федерациясынан және Беларусь Республикасынан минералды өнімдер — 30,4 %, минералды жабдықтар — 23,1, металдар және олардан жасалған бұйымдар — 13,7, 12,1 % химиялық өнімдер импортталды.

2013 жылғы наурызда экспорттық жеткізілімдер бағасының газ конденсатына — 5,3 %, мысқа — 3,2, табиғи газға — 1,5, феррокорытпаларға — 0,9 %-ға төмендеуі, олардың қорғасынға — 13 %, мырыш пен алюминийге —1,7 %-дан, мұнай өнімдеріне —1,2 %-ға жоғарылауы тіркелді. Импортталатын өнімдерден темекі —7,3 %, кофе — 4,2, құс еті — 2,6 %-ға арзандады, күріш — 9,8, макарон өнімдері — 7,6, қант — 4,5, өсімдік майы 4,4 %-ға қымбаттаған.

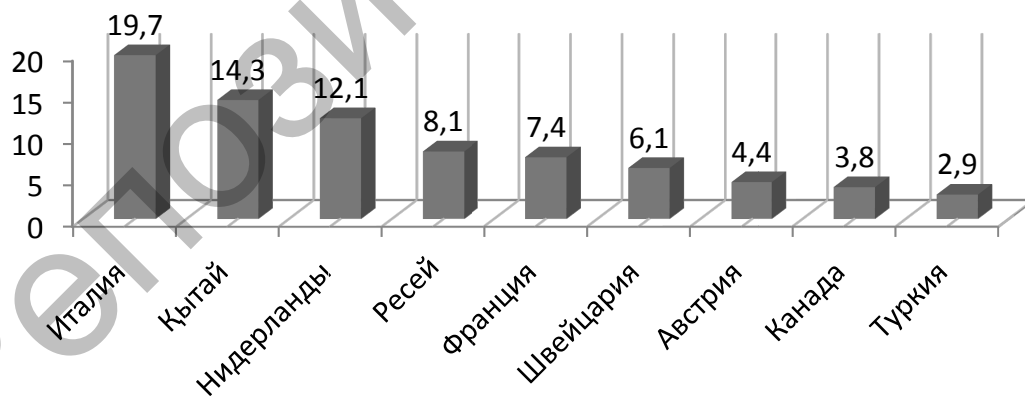
2013 жылғы қаңтар-наурыздағы сыртқы сауда айналымы 29,5 млрд АҚШ долларын құрады (2012 жылғы қаңтар-наурызбен салыстырғанда 4,9 %-ға аз), оның ішінде экспорт —20,1 млрд АҚШ доллары (7,9 % аз) және импорт — 9,4 млрд АҚШ доллары (2,5 %-ға өсті). Экспорт Кеден одағы елдерімен 1649,6 млн АҚШ долларын құрады, немесе 2012 жылғы қаңтар-наурызбен салыстырғанда 4,6 %-ға өсті, импорт — 3462,9 млн АҚШ доллары (8,8 %-ға аз) (кестені қара).

К е с т е

Сыртқы сауда айналымының 2012–2013 жылдар бойынша көрсеткіші

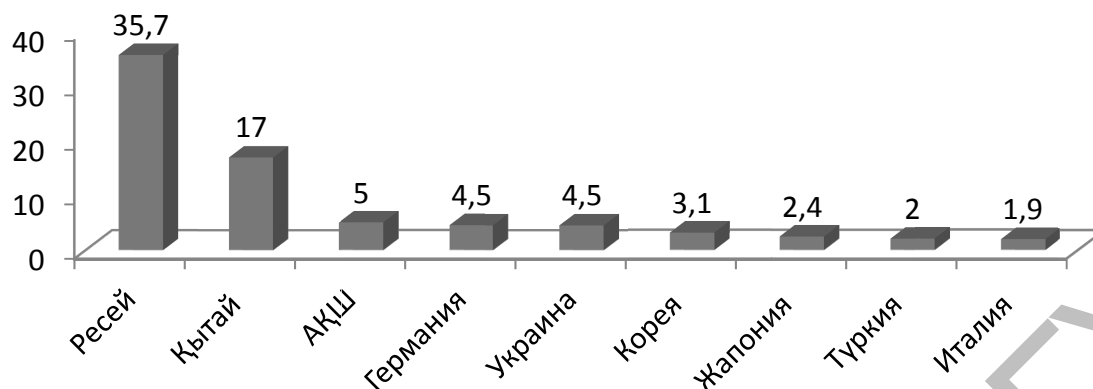
	2013 жылғы қаңтар-наурыз 2012 жылғы қаңтар-наурызға	2013 жылғы наурыз 2012 жылғы наурызға
Сыртқы сауда айналымы, оның ішінде	95,1	108,8
Экспорт	92,1	118,0
Импорт	102,5	92,9

2013 жылғы қаңтар-наурызда 2012 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда ОЭР экспортының көлемі 8,3 % азайды. Мұнайды жеткізу көп деңгейде Италияға (28,1 % экспорттың жалпы көлемінен), Нидерландыға (14,7), Қытайға (13,6), Францияға (10,7), Австрияға (7,1 %) жөнелтілген (1-сур.).

1-сурет. Жекелеген елдер бойынша экспорт көлемі, %

Сонымен, жекелеген елдер бойынша экспорттың ең жоғарғы көлемін Италия — 19,7 %, Қытай — 14,3, Нидерланды — 12,1, Ресей — 8,1, Франция — 7,4, Швейцария — 6,1, Австрия — 4,4, Канада — 3,8, Түркия 2,9 %-ды құрап отыр (2-сур.).

2-сурет. Жекелеген елдер бойынша импорт көлемі, %

Жоғарыдағы суреттен көріп отырғанымыздай, Ресей — 35,7 %, Қытай — 17,0, АҚШ — 5,0, Германия — 4,5, Украина — 4,5, Корея Республикасы — 3,1, Жапония — 2,4, Түркия — 2,0, Италия 1,9 %-ды құраған. Ең жоғарғы импорт көлемін ДСҰ-на 2012 жылы кірген Ресей көрсетсе, ең төменгі импорт көлеміне Италия, Түркия мемлекеттері ие.

Жалпы, Дүниежүзілік сауда ұйымдарына мүшелікке өту барысында отандық сарапшылардың пікірі: «Ешбір ел өз шекарасы аумағында басқалардан оқшауланып, тұйық өмір сүре алмайды». Жаһандық бәсекелестікке кім қабілетті болса, алдағы уақытта сол елдің жолы ашық болмақ. Бұл — сыртқы сауда айналымын ұлғайтуда қазақстандық кәсіпкерлер үшін зор мүмкіндік.

Дүниежүзілік сауда ұйымы аясында кедендік баж салығын біріздендіру мәселесі бойынша мемлекеттер төмендегідей өлшемдерді басшылыққа ала отырып, жұмыс жасайды:

1. Белгілі бір өнімнің ел ішінде өзіндік өндірісі болуы есепке алынады. Егер ол болмаса, тұтынушылар мүддесін қорғау мүмкіндіктері қарастырылып, баж салығы соған сәйкес реттеледі.
2. Импорттың құрылымына мән беріледі.
3. Бірыңғай кедендік тарифті реттеу.

Бүгінгі таңда Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру процесі негізгі мәселелердің біріне айналып отыр. Қазақстан үшін: АҚШ, Еуропалық одақ, Канада, Австралия және Болгария мемлекеттерімен серіктестік үшін келіссөздер жүргізу маңызды болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымдарына кіруі жөнінде тиімді келіссөздер мен ресми кездесулер кестесі дайындалуда. Сонымен қатар Сыртқы істер министрлігінің шетелдік мекемелері Дүниежүзілік сауда ұйымдары мүшелері болып табылатын жеке елдерге саяси ықпалды күшейтуге бар мүмкіндіктерді жасауда.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына ену талаптары жылдан жылға күрделенуде. Ішкі нарыққа шетел тауарлары мен қызметтерін енгізуде, отандық өндіріс пен ұлттық қауіпсіздікті ескеру туралы келісімдерде маңызды мәселелер тууы мүмкін. Сондықтан ұлттық мүдделерді қорғау туралы келісімдер жүргізуді Қытайдан үйренген жөн. Дүниежүзілік сауда ұйымына ену қарсаңында Қазақстанның алдындағы барлық мүмкіндіктер мен кемшіліктерді жан-жақты қарастыру, өндірісті құрылымдылық және технологиялық жаңартудың ұзақ мерзімдік стратегиясы мен индустриалды-инновациалық бағдарламасын, сондай-ақ ірі бизнестің шағын және орта бизнеспен үйлесімділігін тиімді жағдайда енгізу міндеттері туындайды.

Әдебиеттер тізімі

1 *Сақтаганова Э.Б.* Қазақстан және ДСҰ: Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру мақсаты мен талаптары // Жастар және қазіргі заманғы әлемдік мәселелер. Респ. студенттер және жас ғалымдар конф. материалдары. — Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2012. — 398–399-б.

2 *Абдурашитов Р.* Капитал мобильнее трудовых ресурсов. Евросоюз опять консультирует Казахстан // Капитал. — 2008. — 23 окт. — № 74. — С. 3.

- 3 Салимбаева Р.О. Казахстан и Всемирная торговая организация // Вестн. КазГУ. Сер. экон. — 2000. — № 3,4. — С. 6,7.
- 4 Зарыққанқызы Қ. Қазаққа ДСҰ қақпасынан енетін күн жақын // Алаш айнасы. — 2011. — 21 желт. — 4-б.
- 5 [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://www.stat.gov.kz-2013>

References

- 1 Saktaganova E.B. *Kazakhstan and WTO: Kazakhstan's entering to the WTO goals and requirements // Youth and the problems of modern time the materials of republic conference for students and young scientists*, Karaganda: Bolashak-Baspa, 2012, p. 398–399.
- 2 Abdurashitov R. *Capital*, 2008, 23 okt., 74, p. 3.
- 3 Salimbaeva R.O. *Bull. Economical p.*, 2000, 3–4, p. 6–7.
- 4 Zarykkankyzy K. *The day of entering Kazakhsatn to WTO is very close // Alash Ainasy*, 2011, 21 dez., p. 4.
- 5 [ER]. Acces mode: <http://www.stat.gov.kz-2013>

Г.Б.Мамраева, К.К.Рахимжанова, Т.М.Мухтарова

К вопросу о вхождении Казахстана во Всемирную торговую организацию

В статье рассмотрены вопросы вхождения Казахстана во Всемирную торговую организацию. Авторами приведены положительные аргументы в пользу вхождения нашей страны в ВТО, отмечая несомненное влияние данного шага на развитие отечественной экономики и конкурентоспособности ее отраслей с зарубежной экономикой. В статье обозначены цели и задачи вхождения Казахстана во Всемирную торговую организацию, рассмотрены имеющиеся проблемы в вопросах вхождения, а также определены основные направления решения вопросов. Кроме того, рассмотрены реальные шаги и меры, предпринимаемые Правительством РК во внешнеэкономической политике по вопросу членства Казахстана в ВТО в условиях мировой глобализации.

G.B.Mamrayeva, K.K.Raximzhanova, T.M.Mukhtarova

To the question of Kazakhstan's entering to the WTO

The article considers the accession of Kazakhstan to the World Trade Organization. The authors give the positive arguments in favor of joining our country to the WTO, noting the obvious impact of this step on development of the national economy and the competitiveness of its industries from foreign economies. The article identifies goals and objectives of entering Kazakhstan to the WTO, the problems on this question is examined and main directions are defined. Also, it considers practical steps and measures taken by our government in foreign economic policy on Kazakhstan's membership in the WTO in the context of globalization.